

Вікторыя Ляшук

Універсітэт Мацея Бела ў Банскай Быстрыцы, Славакія

e-mail: viktoria.liashuk@umb.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8281-6411>

Камплементарнае выкладанне беларускай мовы ў навучанні славацкіх студэнтаў

Complementary teaching of the Belarusian language in the education of Slovak students

Abstract: The article presents the specifics and main features of complementarity in teaching language as a foreign one based on a philological foundation and connected with an interdisciplinary approach. Complementarity is understood as a synthesis and integration of linguistic skills with an active approach to the text primarily of a fictional kind as an embodiment of functionality, linguistic experience, axiology and cultural tradition. The methodology of complementary teaching is developed on the material used in teaching Slovak students.

Keywords: Belarusian as a foreign language, linguistic portrait of a learner, active communication, complementarity, intertextuality.

Рэзюмэ: Артыкул разглядае спецыфіку і асноўныя прыкметы камплементарнасці, заснаванай на філалагічнай базе і звязанай з міждысцыплінарным падыходам, у выкладанні мовы як замежнай. Камплементарнасць разумеецца як сінтэз і ўзаемадапаўняльнасць моўных уменняў з актыўным падыходам да тэксту, перш за ўсё мастацкага, як увасабленне функцыянальнасці, моўнага вопыту, аксіялогіі ды культурнай традыцыі. Методыка камплементарнага выкладання распрацаваная на матэрыяле, прызначаным для навучання славацкіх студэнтаў.

Ключавыя словы: беларуская мова як замежная, моўны партрэт навучэнца, актыўная камунікацыя, камплементарнасць, інтэртэкстуальнасць.

Беларуская мова ў адукацыйнай прасторы Славакіі належыць да рэдкіх і меней вядомых славянскіх нацыянальных моў. Яе выбіраюць і выкладаюць як адну са славянскіх моў пераважна ў межах спецыялізацыі філалагаў-славістаў (беларусістаў, славакістаў, русістаў).

Такая мадэль склалася паводле міждзяржаўнай дамоўленасці паміж Беларуссю і Славакіяй пасля набыцця імі статуса асобных дзяржаўных утварэнняў у пачатку 90-х гг. XX стагоддзя. У 1995 годзе Міністэрства асветы Рэспублікі Беларусь накіравала запытанне ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Камплементарнае выкладанне беларускай мовы ў навучанні...

наконт спецыяліста па беларускай мове для яе выкладання ў славацкім універсітэце. Статус запрошанага замежнага лектара на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта быў вядомы з практыкі кафедры агульнага і славянскага мовазнаўства (пазней тэарэтычнага і славянскага мовазнаўства). З беларускай мовай такога вопыту ў Беларусі яшчэ не было, а Славакія мела пры міністэрстве адукацыі распрацаваную сістэму запрошаных замежных лектараў (інстытут лектаратаў), працу такіх замежных спецыялістаў актыўна выкарыстоўвала і сама накіроўвала выбраных на конкурснай аснове славакістаў для выкладання славацкай мовы за мяжой. Прысутнасць ва ўніверсітэце запрошанага лектара набывае інстытуцыялізацыю ў паняцці і сістэме лектарату – арганізацыі і ажыццяўленні сінтэзаванага навучання мове, літаратуры, культуры ў спалучэнні з культурна-асветніцкай і іншай творчай і / ці папулярызатарскай дзейнасцю.

Гэта сінтэзаваная, сканцэнтраваная на моўнай аснове дзейнасць з’яўляецца па сваёй сутнасці камплементарнай паводле розных параметраў – унутрымоўнага і знешнемоўнага, міжмоўнага і міжкультурнага напрамкаў. Вызначальны ў гэтым ўзаемадзеянні беларуска-славацкі дыялог, пабудаваны на моўных, культурных, літаратурных і гістарычных сувязях ці аналогіях, на паралельнай актуалізацыі ведаў з вобласці гісторыі, культуры, сацыялогіі, беларусазнаўства і інш.). Пры гэтым сацыялагічны і моўны профіль навучэнцаў у сучаснай Славакіі, скіраванай на інтэрнацыяналізацыю адукацыі, вызначаецца гетэрагеннасцю, звязаны не толькі са славацкай мовай як роднай, але і з двухмоўем або з іншаславянскімі роднымі мовамі (украінскай, рускай ці інш.).

Мэтай артыкула з’яўляецца аналіз аспектаў камплементарнага навучання, метадычна распрацаванага і апрабаванага аўтаркай артыкула ў працэсе выкладання беларускай мовы розным узроставым катэгорыям навучэнцаў, на этнічнай прасторы і па-за ёю, паводле розных запатрабаванняў (спецыялізацыя, факультатыў, школьны прадмет, беларускамоўнае выхаванне ў дзіцячым

садку і інш.), што ўвасобілася ў навучальныя дапаможнікі, хрэстаматы і падручнікі [Ляшук 1997; Ляшук, Сямешка 1999а, 1999б; Ляшук 2004; Яфімава, Ляшук 1996 і інш.], знайшло адлюстраванне ў навукова-метадычных і тэарэтычных працах. Створаная на аснове ўласнага вопыту навучання беларускай мове аўтара метадыка абапіраецца на сістэму гнуткага выкарыстання аўтэнтчных прэзентацыйных тэкстаў з акцэнтам на іх інтэртэкстуальнасць. Асноўная ўвага скіроўваецца на засваенне базавых ведаў у рамках факультатыўнага прадмета “Пачаткі беларускай мовы” пры падрыхтоўцы магістраў са спецыялізацымі “Навучанне рускай мове і літаратуры” і “Руская мова і культура (пераклад)”, а таксама на вопыт выкладання студэнтам-славістам беларускай мовы як славянскай пры адсутнасці ў іх ведаў па рускай мове.

Да пытання камплементарнасці

Тэкст з’яўляецца адзінкай выкладання мовы як замежнай пачынаючы з другой паловы ХХ стагоддзя. Пры гэтым уключэнне ў навучанне тэксту належыць да функцыянальна-камунікатыўнай прэзентацыі моўнай сітэмы. Для славістаў “камплементарнасць з’яўляецца <...> аптымальным спосабам прадстаўлення і асваення ведаў, калі яны адлюстроўваюць творчыя, інтэрпрэтацыйныя, рэфлексійныя здольнасці моўнай асобы ў прасторы культуры, звязаныя са стратэгічнымі праграмамі і сцэнарыямі. Масацкія тэксты такія асаблівасці фіксуюць <...>, таму ў славацкай аўдыторыі іх уздзеянне можа быць у значнай ступені ўзмоцнена ўключэннем у паралельную моўную, літаратурную і культурную інтэрпрэтацыю <...>” [Ляшук 2012а: 101]. Карысны матэрыял камплементарнага зместу прынесла даследаванне развіцця лексікі беларускай паэзіі, вычлененне ў ёй частотных слоў-вобразаў *песня, зямля, душа, сонца* і інш. [Ляшук 2012б]. Асаблівым чынам тэксты арганізуюцца паводле культурна-гістарычнай [Важнік, Савіцкая 2003], культурна-этнаграфічнай

[Раманцэвіч 1993] і лінгвакультуралагічнай [Басава, Іўчанкаў, Сінькова 2002] тэматычных дамінантаў, дазваляючы скласці сінтэзаванае, камплементарнае выкладанне, спрыяюць фарміраванню ў навучэнцаў грунтоўнага і рознааспектнага ўяўлення пра беларускую мову як культурную з’яву і яе прысутнасць у свеце.

Адзінства мовы і культуры як фактар навучання істотны ў плане разумення тэксту і выказвання ў семантычным і сэнсавым плане, а таксама і ў падтэксце. Нацыянальнае самавыяўленне і гісторыя ў такім выпадку набываюць моўна-канцэптуальную вартасць і структураванне праз рэаліі з іх уключэннем у міжмоўнае супастаўленне: “Асэнсаванне канкрэтна-гістарычных і культурных рэалій дазваляе зразумець вобразную сімволіку нацыянальнага мастацтва, у тым ліку мастацтва слова. У гэтым аспекце задачай моўнага навучання павінна стаць азнаямленне вучняў (студэнтаў) з сістэмай пераносных значэнняў беларускага лексікону, вылучэнне ў ім агульнага з іншымі мовамі і адметнага” [Ляшук 1995: 70].

Камунікатыўная функцыя мовы скіроўвае да пазнавальнага структуравання рэчаіснасці, у тым ліку грамадскага і духоўнага жыцця. Гэтая акалічнасць вызначае павышэнне ўвагі да абазначаных моўнымі сродкамі рэалій і адначасова да іх моўнай і культурнай спецыфікі, што вядзе да ўнутрымоўнага і міжмоўнага супастаўлення ўжо ў кантэксце беларускамоўнай адукацыі ва ўмовах дамінавання адукацыі рускамоўнай. Канстантнае функцыянальнае асіметрычнае суіснаванне рускай і беларускай моў выклікае павышаную ўвагу да фактаў інтэрферэнцыі і калькавання ў беларускую мову рускамоўных мадэляў, што належыць да праблем пры выкладанні беларускай мовы як замежнай і разглядалася намі ў сувязі з пытаннем аўтэнтычнасці тэксту і натуралізацыяй навучальнага матэрыялу, перш за ўсё ў стандартных дыялагічных мадэлях [Ляшук 1999]. Гэты фактар атрымліваў інтэрпрэтацыю ў дачыненні да навучання беларускай мове ў непрацяглы, але вельмі плённы перыяд новай беларусізацыі 1990-1995 гг. (і наступных некалькіх гадоў), у які

адбываліся тэматычныя канферэнцыі тэарэтычна-метадычнага характару, а ў дзяржаўных установах арганізаваліся курсы беларускай мовы для супрацоўнікаў. Наш вопыт выкладання на іх, звязаны з навучаннем беларускай мове дарослых карыстальнікаў рускай мовай, ахаліў шырокі спектр пытанняў як моўна-сістэмнага плану, так і рэфлексійна-інтэрпрэтацыйнага характару. Комплекс назіранняў стаў кампанентам канцэптуальнай базы навучальнага дапаможніка па беларускім вусным маўленні дашкольнікаў і малодшых школьнікаў з улікам іх рускамоўнага вопыту і магчымага недастатковага беларускамоўнага вопыту педагогаў [Ляшук 1997]. У прыватнасці, тэкставы матэрыял суправаджаўся мадэляваннем навучальнага дыялогу, а да кожнай тэмы прыводзіліся метадычныя заўвагі і лінгвістычны каментар па ўключаных у заданні тэкстава актуалізаваных моўных сродках у кантрастыўным беларуска-рускім плане. Імпліцытна гэты план прысутнічае і ў “Сшытку па беларускай мове для 3 класа” [Ляшук 1998в і пазнейшыя дапрацаваныя і ўдакладненыя выданні да 2015 г.], у ім ёсць сціслыя тэксты інтэрпрэтацыйнага характару – пра Ф. Скарыну (паводле У. Бутрамеева), пра дзіцячага пісьменніка Васіля Вітку. Беларуская мова ў кантэксце культуры распрацаваная ў асобным раздзеле эксперыментальнага школьнага падручніка [Ляшук 2004], паказаная ў тэматычных раздзелах дапаможніка па беларускай мове як замежнай, канцэпцыю якіх і навучальны матэрыял прапанавала аўтарка гэтага артыкула [Ляшук, Сямешка, 1999а, 1999б].

Спосабам рэалізацыі камплементарнасці выступае дыялог ва ўсіх яго праявах, у шырокім разуменні як культурны і міжкультурны, арыентаваны на кантактную сітуацыю маўленчых зносін індывідаў і на міжмоўныя і міжкультурныя сувязі. У цэнтры такога дыялогу знаходзіцца тэкст, перш за ўсё аўтэнтычны: “У сувязі са зместам і структурай сферы беларускай мовы, навукова-практычна акрэсленай і генералізаванай для мэты навучання замежных грамадзян, знаходзіцца праблема аўтэнтычнага тэксту як часткі моўнага

Камплементарнае выкладанне беларускай мовы ў навучанні...

матэрыялу, які вызначае краіназнаўчую і лінгва-краіназнаўчую аспектызацыю заняткаў. Натуральны тэкст не толькі дае ўяўленне пра цэласны моўна-культурны і структурна-семантычны феномен, але дазваляе больш дакладна змадэляваць працэс зносін, дапаўняць навучанне мове, дарэчнае пры філалагічнай адукацыі, паралінгвістыкай і праксемікай, сумешчанымі з рознымі відамі маўленчай дзейнасці” [Ляшук 1998а: 310].

Камплементарнасць ахоплівае і дыхатамію статусу мовы як роднай і як замежнай: “Вылучэнне функцыі рэалізацыі мовы як замежнай уяўляецца надзённым, але прамежкавым этапам у асэнсаванні яе нацыянальна-культурнага феномена. Разуменне апошняга паглыбіцца шляхам сінтэзу з даследаваннем і выкладаннем мовы як роднай, у выніку чаго праблемы выкладання беларускай мовы ў замежжы набудуць новыя магчымасці для актуалізацыі” [Ляшук 1998а: 311].

Моўны механізм камплементарнасці разглядае А. Кіклевіч у польскамоўнай манаграфіі “Аспекты лінгвістычнай тэорыі адноснасці”, указаўшы на рознааспектную дыхатамічнасць і разнастайнасць тыпаў кадзіравання [Kiklewicz 2007: 61]. У моўнай адноснасці мае апірышча і камплементарная метадыка выкладання, распрацаваная на практыцы выкарыстання ў навучанні рознажанравых класічных і / ці ўзорных мастацкіх і фальклорных тэкстаў, прызначаных дарослым і дзецям [Ляшук 2009в].

Камплементарнасць выяўляецца ў матывах і стымулах вывучэння беларускай мовы іншаземцамі, якія цікавяцца пазамоўнымі пытаннямі. Яны з’яўляюцца на занятках падчас тэкставай інтэрпрэтацыі, дыскусіі ці моўнага трэнінгу. Выбар беларускай мовы часта звязаны з яе прапановай як вучэбнага прадмета і з яе рэдкасцю, абмежаванымі ведамі пра яе. Такое эўрыстычнае чаканне з’яўляецца станоўчым фактарам для актыўнага дыялогу і ўспрыняцця беларускага культурна-гістарычнага кантэксту.

Арэал сучаснага кантынгенту навучання БМЗ разнастайны па многіх параметрах, пра што сведчаць матэрыялы часопіса “Беларуская мова як

замежная” з Польшчы, Украіны, Славакіі, Кітая. Арганізацыя як намеснікам дырэктара Летняй школы беларусістыкі ў 1999 г. і выкладанне ў адной з груп, якую складалі навучэнцы з Польшчы, Ізраіля, Латвіі і Расіі; размовы з іншымі ўдзельнікамі Летняй школы з Чэхіі, Венгрыі, Славакіі, Германіі і іншых краін таксама далі шмат назіранняў, указалі аспекты, неабходныя для распрацоўкі БМЗ. Штуршком для звароту да метадычных аспектаў гэтага профілю беларускай мовы паслужыла яе выкладанне ў славацкім універсітэце на працягу навучальнага года 1996-1997. Пасля гэтай замежнай камандзіроўкі на кафедры сучаснай беларускай мовы філалагічнага факультэта БДУ ў наступным годзе пад нашым кіраваннем пачаў працаваць навуковы семінар для студэнтаў па тэме “Лінгваметодыка беларускай мовы як замежнай”.

Пачатак беларуска-славацкага моўна-адукацыйнага дыялогу на камплементарнай базе

Накіраваны ў 1996 г. Міністэрствам адукацыі Беларусі ў Славацкі ўніверсітэт беларускі лектар быў прыняты ўніверсітэтам Паўла Ёзафа Шафарыка ў Кошыцах, філасофскі факультэт якога размяшчаўся ў Прэшаве, а з пачатку 1997 г. увесь прэшаўскі філіял трансфармаваўся ў самастойны ўніверсітэт. Такім чынам, лектарат беларускай мовы ў Прэшаве стаў складнікам новаўтворанага ўніверсітэта, але з працяглай традыцыяй выкладання рускай, украінскай і польскай моў. Лектар пачаў працаваць на ўтворанай у 1993 годзе кафедры славістыкі, для якой асновай міжнароднага супрацоўніцтва сталіся тры лектараты – польскі, беларускі і балгарскі. Іх пасланне было акрэсленае ў культурных асветніцкіх параметрах – пашыраць мову, літаратуру і культуру сваёй роднай краіны за мяжой [Ляшук 2009а: 40-41]. Кафедра адначасова прымала замежных навучэнцаў і забяспечвала навучанне беларускай мове ўсіх ахвотнікаў з ліку студэнтаў, аспірантаў і педагогаў. Менавіта

ў Прэшаве як першы беларускі лектар аўтарка артыкула стала выкладаць беларускую мову як замежную (іншаславянскую) славацкім студэнтам, а вярнуўшыся, у 1997 распрацавала канцэпцыю па спецыялізацыі студэнтаў па выкладанні беларускай мовы як замежнай, абавіраючыся на рускія, славацкія і чэшскія крыніцы.

У Славакіі першыя ж нашы заняткі па прадмеце “Беларуская мова як славянская” са студэнтамі-славакістамі ўказалі, што ніхто з іх не ведае рускай мовы і адпаведна кірыліцы. У сваю чаргу лектарка не ведала славацкай мовы, але меркавала яе апанаваць; актуальна ж мовай навучання магла быць толькі беларуская. Педагог і студэнты пачалі двухмоўны беларуска-славацкі дыялог, змест якога ўдакладняўся ў сумеснай размове. Пры гэтым выявілася, што ў Славакіі беларуская мова ўспрымаецца навучэнцамі ў адпаведнасці са статусам і функцыямі нацыянальнай мовы, на якой размаўляе нацыя; якая функцыянуе ва ўсіх сферах грамадства; на якой вядзецца навучанне; якою карыстаюцца ў паўсядзённых зносінах. Такім чынам, патрабавалася карэкціроўка ведаў у дачыненні да рэальнай моўнай сітуацыі і звязанай з ёю спецыфікай беларускай літаратурнай мовы. Яе дэталёва ахарактарызаваў А.А. Лукашанец: “Нягледзячы на складанасці і супярэчнасці развіцця сваёй сістэмы, беларуская мова на працягу ХХ стагоддзя захавала сваю нацыянальную спецыфіку і сёння з’яўляецца высокаразвітай літаратурнай мовай са стабільнымі нормама і багатым слоўнікавым складам, якая можа паспяхова абслугоўваць усе камунікатыўныя патрэбы сучаснага грамадства” [Лукашанец 2014: 50]. Такая адметнасць у большай меры ўплывае на даследчыцкія ракурсы [Getka, Grzybowski (red.), 2021; Kaleta (red.) 2017; Kaleta 2017: 389-408; Slivková 2021 і інш.]. Пры гэтым беларуская літаратурная мова тыпалагічна суадносіцца са славацкай паводле прысутнасці ў кадыфікацыі фальклорнай сферы [Lašuková [Ляшук] 2009].

У адукацыйным плане спецыфіка беларускай літаратурнай мовы таксама павінна ўлічвацца – перш за ўсё ў выбары тэкставага матэрыялу

і яго інтэрпрэтацыйных аспектах. Сістэмна моўныя сродкі ад указанай спецыфікі непасрэдна не залежаць і патрабуюць метадычна матываванага падыходу [Валочка 2020; Ляшук 1998а, 2009б; Kaleta 2021 і інш.]. Навуковае даследаванне метадычнага плана інтэрпрэтацыі беларускай мовы і тыпалогіі памылак у беларускамоўным вусным і пісьмовым маўленні палякаў дазваляе зрабіць верыфікаваны вывад наконт “глотадыдактычных дапаможнікаў, якія выкарыстоўваюцца ў <...> вывучэнні беларускай мовы. Іх колькасць і разнароднасць <...> руйнуюць стэрэатыпы пра беларускую мову як пра нібыта непапулярную і сведчаць пра існаванне попыту на матэрыялы для вывучэння беларускай мовы як замежнай” [Kaleta 2018: 360].

Камплементарная методыка навучальнага прадмету “Пачаткі беларускай мовы”

У Славакіі на практыцы адразу ж выявілася, што 1) беларуская і славацкая мова маюць даволі значную колькасць агульных рознаўзроўневых рыс, якія выступаюць вузламі семантызацыі і разумення; 2) фанетычнае адрозненне дзвюх моўных сістэм (беларускае аканне пасля цвёрдых і пасля мяккіх зычных; паўнагалоссе; рухомы дынамічны націск; у меншай меры падаўжэнне) ускладняюць славацкім студэнтам ідэнтыфікацыю суадносных сродкаў з агульнага славянскага пласта: *kasiŭ – kosił; gapa – hora, дарога – dráha; narog – prah* і інш. Доўгія славацкія галосныя абазначаюцца тым жа надрадковым знакам, як націск у беларускай мове. Таму напачатку націскныя галосныя ў беларускіх тэкстах мы абазначалі падкрэсліваннем, каб пазбегнуць памылковага вымаўлення. Адрозніваюцца і наборы кантрастыўных рыс у беларуска-славацкім і беларуска-рускім супастаўленні, якое звычайна выбіралася пры выкладанні беларускай мовы як няроднай, распрацоўвалася і дыдактычна інтэрпрэтавалася з улікам рускай мовы і пры яе выкарыстанні як мовы навучання.

Камплементарнае выкладанне беларускай мовы ў навучанні...

У такіх абставінах функцыянальнымі для камплементарнай методыкі на пачатковым этапе з’яўляюцца кароткія тэксты з частотнымі лексэмамі ў сваім складзе, з выразнай граматычнай структурай, з камунікатыўным патэнцыялам і культурным напам’янтаваннем. Такімі параметрамі характарызуецца кароткія вершы беларускіх класікаў, фальклорныя тэксты малых жанраў (лічылкі, прыказкі, прымаўкі), беларускія народныя казкі кумулятыўнай структуры [Ляшук 1998б, 2016]. У цэлым казачны жанр мае вялікі дыдактычны патэнцыял: “Надзвычай удалыя беларускія казкі ў функцыі навучальных тэкстаў для замежных грамадзян, найперш славянаў, бо <...> тыпалагічна блізкія аналагічным тэкстам іх роднай культуры, што спрыяе актывізацыі ўсіх ведаў [пры] навучальнай маўленчай дзейнасці, стварае ўмовы пераносу навыкаў. // Выкарыстанне казкі ў якасці навучальнага тэксту вырашае комплексную праблему камунікатыўнай і моўнай кампетэнцыі <...>” [Ляшук 1998б: 42].

Удалай для пачатку маўленчай і азнаямленчай моўна-адукацыйнай дзейнасці, актыўнага знаёмства з беларускай мовай стала чатырох-радковая фальклорная лічылка. З падкрэсленымі націскнымі галоснымі яна можа быць прапанаваная да навучання рысам:

Раз, два, тры, чатыры,

Кошку грамаце вучылі:

Не чытаць, не пісаць,

А за мышкамі скакаць [Цыт.: Ляшук 1997: 89].

З гэтым тэкстам студэнты пазнаёміліся на слых, запісалі яго гучанне ў лацінскай транскрыпцыі, паралельна для праверкі разумення перакладаючы на славацкую мову/пераказаўшы змест па-славацку. Пры гэтым яны называлі агульныя для беларускай і славацкай мовы словы. Студэнты заўважылі, што лексічна адрозніваецца толькі слова *кошка* (слв. *тачка*), семантызаваць якое дапамагае фраза *за мышкамі скакаць* і суадносная славацкая форма мужчынскага роду – *kocúr*. Істотным з’яўляецца натуральная

рытмічнасць лічылкі і актуалізацыя ў ёй некаторых асноўных фанетычных і граматычных рыс беларускай мовы.

З фанетычных цяжкасцяў адразу ж выявілася вымаўленне [ы] як [i], што звязана з адсутнасцю адпаведнага гука ў славацкай фанетычнай сістэме, яго зліццё з гукам [i] пры захаванні на пісьме супрацьпастаўлення лацінскіх літар *y – i*. Наконт тэксту студэнты заўважылі, што падобны жанр існуе і на славацкай мове і таксама пачынаецца з лічэння, толькі з лічбы *jeden*. Заўважылі навучэнцы і народны гумар – кошку не трэба вучыць, як лавіць мышэй.

Пры адсутнасці ведаў кірыліцы лацінская транскрыпцыя, заснаваная на графічнай сістэме славацкай мовы, выкарыстоўваецца таксама пры ўвядзенні беларускага алфавіта – у назвах літар. Падабенства літары *i* з адпаведным лацінскім графічным знакам *i*, а таксама наяўнасць літары *й* (*i* *нескладовага*) дазваляюць выкарыстаць дыяхранічны план – сказаць пра існаванне ў старажытнай пісьмовай мове кірылічных *и* (васьмярычнага) і *і* (дзесяцірычнага), атрыбуцыя якіх адлюстроўвае іх выкарыстанне ў якасці лічбаў (~и~ = 8; ~і~ = 10), што паўплывала на матывацыю апісальных назваў.

У склад алфавіта лічым абавязковым уключаць дыграфы *дж* і *дз* (яны не заўсёды ўказваюцца ў стандартных ілюстраваных алфавітных версіях, багата прадстаўленых у інтэрнеце). З дапамогай дыграфу лёгка і выразна прэзентуецца фанетычная з’ява дзеканне (*дзень*, *тыдзень*, *дзеці*, *адзін*), гістарычнае чаргаванне [д – дз’ – дж] (*сяду – сядзіш – сяджу*). Такая прэзентацыя на матэрыяле агульнага лексічнага пласта дазваляе ўсвядомлена засвоіць спецыфічныя фанетычныя і граматычныя рысы дзеяслоўных формаў. Указанне славацкага адпаведніка дазваляе суаднесці графічныя сістэмы, прасачыць адлюстраваную графікай фанетычную спецыфіку. Да некаторых назваў літар у дужках называецца якасць вымаўлення – *цвёрда* (слв. *tvrdо*, скарочана *tv*). Усталёўваецца суаднесенасць беларускага фрыкатыўнага *г* са славацкім *h*. Спецыфічны гук, які перадаецца

літарай з апісальнай назвай ў *нескладовае* мае ў славацкай фанетычнай сістэме поўны эквівалент, графічна перададзены *v*, але паводле правілаў чытання супадносна з указаным беларускім санорным гукам, што прасочваецца ў фанетычнай карэляцыі міжмоўнай пары: *праўда* – *pravda*: гэтыя словы поўнаасцю супадаюць у вымаўленні.

Праблемную сітуацыю складае гук [ы], неўжывальны ў сучаснай славацкай мове, трансфармаваны ў [i] пры захаванні некалі адпаведнай яму лацінскай літары *y*. Прысутнасць у беларускай графічнай сістэме (як і ў рускай) карэлятыўнай пары [i – ы] і наяўнасць у славацкай мове таксама двух графічных знакаў, але толькі аднаго адпаведнага ім гука з’яўляецца прычынай выразнага іншаземнага акцэнта, патрабуе дэталёвага фанетычнага трэнінгу, які мае эфект карэкціроўкі гэтага гука і ў рускім маўленні [Ляшук 2009б]. На такі эфект ускоснага ўплыву беларускамоўнага навучання на выкладанне рускай мовы палякам указаў Я.Ф. Насовіч [Насовіч 1993].

Для русістаў знаёмства з беларускім алфавітам значна спрошчваецца, аднак ім патрэбна засвоіць назвы літар і адрозненне іх ад складу рускага алфавіта. Увядзенне алфавіта з ілюстрацыямі і подпісамі абазначаных рэалій дазваляе актуалізаваць творчае, з’яўляючыся ўспрымання моўнай інфармацыі, выкарыстаць параўнанне са словамі роднай мовы, падключыць да чытання і аўдзіравання пісьмовую форму моўнага матэрыялу. Няведанне кірыліцы ўплывае на патрэбу ў пісьмова аформленых практыкаваннях выкарыстоўваць славакізаваную лацінскую транскрыпцыю.

На першых жа занятках студэнты здольныя актуалізаваць маўленчую дзейнасць у беларускай народнай песні. Для рэалізацыі камплекментарнай метадыкі навучання прыдатная песня “Касіў Ясь канюшыну” ў класічным выкананні вакальна-інструментальнага ансамбля “Песняры”. Падставай для такога выбару з’яўляецца інструментоўка яе зачыну, добра вядомая навучэнцам па сюжэце шостага выпуску мультыплікацыйнага фільма “Ну, пачакай” (слв. *No počkaj!*) – пагоня за зайцам на ўборачным камбайне пасля таго,

як воўк зламаў на полі касу. Відэа выступлення з гэтай песняй “Песняроў” імгненна выклікае ў аўдыторыі эмацыянальную рэакцыю распазнання інструментоўкі знаёмага сюжэта. У выніку гэта выкананне пашырае і ўдакладняе індывідуальны эмацыянальны фон, звязвае яго з беларускім культурным кантэкстам і беларускамоўным выкананнем знакамітай музычнай групай з гаваркай назвай. Песня выклікае цікавасць паводле прычыны яе з’яўлення ў сюжэце мультфільма, якая робіцца зразумелай пасля працы з тэкстам і ўсведамлення, якую сялянскую працу рабіў Ясь. Гэта праца і паўплывала на гукавы эфект касы і яго выбар для мультфільма.

Пісьмовы тэкст песні затым уводзіцца праз каментаванае чытанне, у якім лінгвістычны аспект звязаны з пастаноўкай націску, указаннем вымаўлення, вылучэннем звароткаў, пытальнай канструкцыі і яе інтанавання. Культурны аспект прадстаўлены ў імёнах дзейных асоб, у адлюстраванай з гумарам сітуацыі пошуку і выбару нявесты і выкарыстанні пры гэтым эўфемізмаў замест адсутнага слова ‘тоўстая’ – *Дык бяры ты Станіславу, / Каб сядзела на ўсю лаву; Станіславу не хачу, / Бо на лаву не ўсаджу*. Характарыстыка выбранай нявесты – *працавітая дзяўчына* – нясе ў сабе імпліцытнае супрацьпастаўленне з неагучанай характарыстыкай нявыбранай нявесты – ‘лянівая’, закадзіраванай і ў дзвюх эўфемізмах ‘тоўстая’. Мелодыка і рыфмоўка песні ствараюць умовы для натуральнага трэнінгу мелодыкі беларускага маўлення. Студэнты разам з выкладчыкам з задавальненнем гэту песню спяваюць і вяртаюцца да яе ў далейшым. Аналіз гэтай песні і сістэму яе ўключэння ў навучанне пачаткоўцаў змяшчае артыкул В. Барысенкі [Барысенка 2018: 38-10].

Другі ўрок скіраваны на засваенне складовай мадэлі рухомага націску і звязанае з гэтым аканне; на ўдакладненне вымаўлення плаўнага [л] і зацвярдзелага [р]. Граматыка зыходзіць з семантызацыі чатырох лічэбнікаў з выкарыстанай на першых занятках лічылкі, павялічваючы колькасць слоў да дзесяці. На базе

Камплементарнае выкладанне беларускай мовы ў навучанні...

пытальнай канструкцыі з песні “Касіў Ясь канюшыну” (Ці ты Ясь <...>?) уводзіцца ячшэ адна пыталная канструкцыя – з указальным словам *гэта*. Навучальны матэрыял другога ўрока структураваны наступным чынам:

УРОК 2. Націскныя і ненаціскныя галосныя.

Аканне. Санорныя л, р. Колькасныя лічэбнікі да 10. Пыталны сказ са словам *гэта*.

Знаёмства з аканнем і яго трэнінг дапоўнены заданнем на выяўленне адсутнасці акання, пасля чаго ў трэнінгу прэзентуецца спачатку сцвярдзальная (апаবাদальная), а потым пыталная інтанацыя на аднолькавым моўным матэрыяле:

7. Слухайце. Чытайце. Ці ёсць аканне ў прыведзеных словах?

Дэкан, дэканат, рэктарат, тэорыя, тэарэтычны, экзамен, экзаменатар.

Dekan dekanat rektarat teoryja tearetyčny egzamen egzamenatar

8. Слухайце. Чытайце:

Гэта дэкан. Гэта рэктарат. Гэта экзаменатар. Гэта рамонак. Гэта пірог.

9. Слухайце. Чытайце:

Гэта дэкан? Гэта рэктарат? Гэта экзаменатар? Гэта рамонак? Гэта пірог?

10. Запытайце па ўзоры.

Узор: Гара. Гэта гара ?

Рака. Холад. Ром. Рыба. Рыс.

Гэта = То је heta (tv!) Je to

Так = Ано tak

11. Запытайце і адкажыце па ўзоры.

Узор: Гэта гара ? Так, гэта гара.

Рака. Ром. Рыба. Рыс. Лыжы. Лыжка.
lyžu (tv!) lyška (tv!)

Літаратурна-мастацкі персанальны план як камплементарную частку ствараюць на занятках

кароткія вершы выдатнага беларускага паэта Рыгора Барадуліна, якія ён назваў / уключыў у раздзел “Ахвярынкi” [Барадулін 2001: 16]. Даюцца кароткія звесткі пра гэтага беларускага класіка. Тры выбраныя намі вершы маюць вялікі інтэрпрэтацыйны патэнцыял, указваюць цэннасныя арыенціры аўтара і ў цэлым нацыянальнай культуры. Сціслыя барадулінскія радкі ўвасабляюць арыгінальны філасофскі погляд на каштоўнасці чалавечага жыцця (*мама, сонца, радасць*) і чалавечай мовы (*слова-абнова з крылатай душой*), на жыццёвыя парадоксы (у вобразе *глыбіні*, якая адрознівае *акіян ад лужыны*, азначаныя паэтам за *радню*):

12. Паслухайце вершы Рыгора Барадуліна. Якія словы ёсць у славацкай мове? Прачытайце вершы. 1 на выбар вывучыце на памяць.

*	*
Маладыя толькі maladyja tolki	Слова – усяго абнова. slova us'aho abnova
Сонца й мама. sonca j mama	Душа крылатая ў слова. duša krylataja u slova
Радасць яшчэ маладая таксама. radas' jašče maladaja taksama	
	*
	Лужына – акіян радня, lužyna akijanu radn'a
	Ад якой адмовілася глыбіня. ad jakoj admovilas'a hlybin'a

Да гэтых твораў можна будзе потым вярнуцца, каб студэнты маглі адказаць на пытанне: *Якія вобразы і які сэнс нясуць гэтыя вершы?* Іх можна паўтарыць для больш глыбокага запамінання і актуалізацыі эстэтычна-філасофскага ўспрымання як мастацкіх твораў у інтэрпрэтацыйным ключы. Найглыбейшыя веды дазваляюць дэталізаваць біяграфію і творчасць паэта,

выявіць аналогіі з творчасцю славацкага паэта Міраслава Валека.

Заклучны матэрыял урока змяшчае базавыя этыкетныя выразы. Першы слупок – пажаданні, другі – стандарты прабачэння, посьбы/дазволу, падзякі:

13. Паслухайце беларускія ветлівыя словы. Якія з іх падобныя да славацкіх? Перакладзіце іх на славацкую мову.

Добры дзень! dobry dzen'	Прабачце! prabac's'e
Дабранач! Dabranač	Калі ласка! kali laska
Да пабачэння! da pabačen'n'a	Дзякую! dz'akuju

Для русістаў можна скласці больш аб'ёмны спіс, дапоўнены мадэлямі знаёмства і прэзентацыі сям'і, паводле якіх студэнты здольныя скласці і агучыць кароткія дыялогі па тэме “Знаёмства”.

Тэкставым матэрыялам да замацавання этыкетных формул выступае верш для дзяцей беларускага паэта Васіля Віткі, у якім указаны сітуацыйны кантэкст ветлівых слоў, адзначана іх патрэба:

14. Прачытайце верш Васіля Віткі. Якія ветлівыя выразы ў яго ўключаны? Якое пажаданне адсутнічае ў практыкаванні 15? Чым яно падобнае, а чым адрозніваецца ад іншых ужытых пажаданняў?

Чатыры пажаданні

Добра, калі ты змалку
Можаш вітаць людзей.
Раніцай: – Добрага ранку!
І апаўдню: – Добры дзень!

Увечары пры сустрэчы
Знаёмым сказаць: – Добры вечар!
А соннаму сонейку нанач
і ўсім добрым людзям: – Дабранач!
[Цыт: Ляшук 1997: 17].

Дыялагічнасць верша дазваляе змадэляваць навучальны дыялог [Ляшук 1997: 17-18]. Тэкст можна ўключыць ва ўсе віды маўленчай дзейнасці студэнтаў і актуалізаваць інтэрпрэтацыйны кантэкст, паколькі “ў вершах Васіля Віткі моўныя адзінкі выкарыстоўваюцца ў сваёй арганічнай узаемазалежнасці” [Ляшук 1998г: 277]. Творы гэтага выдатнага стыліста з выразнай фальклорна-народнай базай яго моўнай асобы ўабралі і актуалізуюць народную педагогіку, указваюць вобраз дарослага чалавека ў дыялогу з дзіцем, таму прыдатныя да навучання ўсіх узроставых груп. Элемент моўнага і жыццёвага навучання паэт гарманічна сінтэзуе: “Філасофія жыцця ўскосна прысутнічае фактычна ва ўсіх творах В. Віткі, аднак яна можа з'яўляцца і мэтай стварэння верша, абумоўліваць яго тэму і сюжэт. У такім выпадку дыдактычны змест афармляецца як парада, пажаданне <...>” [Ляшук 1998г: 276].

Слоўнік да ўрока ўключае спіс слоў з практыкаванняў і фармулёвак заданняў, што выбарачна перакладзеныя на славацкую мову; фанетычна адрозныя ад славацкіх слоў беларускія словы студэнты прыводзяць самі.

Слоўнік

абнова – obnova	радн ^я – príbuzní
акіян – oceán	рана – ráno, za rána
верш – báseň	раніца – ráno
гара –	розум –
глыбіня – hl'бка	ром – rum
год – rok	рост – rast
дарога – cesta	рука –
лужына – kaluž	рух – pohyb
лыжы –	рыба –
лыжка – lyžica	рыс – ryža
мароз –	рэха – ozvena, echo
народ –	рэч – vec
нос –	сэрца –
парог – prah	холад –
пірог – koláč	цана – cena, hodnota
рамонак – rumanček	шэпт – šepot
рада –	шэры – sivý

Камплементарнае выкладанне беларускай мовы ў навучанні...

Беларуская мова для небеларусістаў ці як факультатыўны прадмет уключае 22 аўдыторныя здвоеныя гадзіны (11 акадэмічных пар). Гэты час пры камплементарнай метадыцы дазваляе пашырыць паралельна з моўнымі ўменнямі і агульнакультурныя веды, увесці ў інтэпрэтацыйны кантэкст гістарычныя і актуальныя звесткі, здольныя фарміраваць у навучэнцаў эўрыстычны вобраз Беларусі і яе мовы. У сучаснай студэнцкай аўдыторыі вялікую цікавасць выклікае інфармацыя са статыстычнымі лічбамі, а таксама ўказанне на актыўную прысутнасць беларускіх спецыялістаў у камп'ютарнай прасторы: “World of Tanks – вядомая гульня, створаная беларускай кампаніяй Wargaming. У беларускай авіякампаніі “Белавія” ёсць самалёт з сімволікай Wargaming. Дадатак Viber таксама створаны ў Беларусі – гэта вядомы месенджар, які дазваляе камунікаваць без выкарыстання сотавай сувязі, але з дапамогай інтэрнэту” [20 цікавых фактаў пра Беларусь]; з гэтым матэрыялам суадносіцца і відэаінфармацыя [20 фактаў пра Беларусь].

Заклучэнне

Камплементарнае выкладанне беларускай мовы ў навучанні славацкіх студэнтаў дазваляе аптымізаваць моўныя веды і паглыбіць эўрыстычны кампанент, дапамагае фарміраваць у студэнтаў актыўную, матываваную гістарычна-культурнымі ведамі пазіцыю зацікаўленага ў размове, у міжкультурных і міжтэкставых сувязях камуніканта, здольнага эмацыянальна і адэкватна ўспрымаць беларускую мову, беларускамоўныя тэксты і беларускую нацыянальна-культурную спецыфіку. Атрымаўшы веды для стварэння фанетычнага вобразу беларускай мовы і сістэмнага разумення яе графічнай спецыфікі, засвоіўшы стандартныя моўныя мадэлі і ўзоры індывідуальнага моўнага выяўлення беларускіх класікаў, назіпаціўшы лексічныя сродкі, студэнт зможа асэнсаваць тонкія механізмы мілагучнасці і разнастайныя спосабы моўнага самавыяўлення. Тэкставы

вопыт камплементарнага характару дазваляе навучэнцу актыўна выкарыстоўваць і паглыбляць веды па беларускай літаратуры, гісторыі і культуры, уключаць іх у параўнальным плане ў кваліфікацыйныя работы, што пацвярджаецца практыкай і знаходзіць адлюстраванне ў рознааспектнай беларускамоўнай дзейнасці студэнтаў у працэсе і пасля авалодання імі навучальнага прадмета “Пачаткі беларускай мовы”, які ў сучаснасці выкладаецца аўтаркай артыкула на кафедры славянскіх моў філасофскага факультэта ва Ўніверсітэце Мацея Бела ў Банскай Быстрыцы.

Літаратура

- 20 фактаў пра Беларусь, [online] <https://www.facebook.com/swabodka/videos/20-%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B0%D1%9E-%D0%BF%D1%80%D0%B0-%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D1%80%D1%83%D1%81%D1%8C/2264530070237910/> [доступ 11.09.2022] [20 фактаў пра Беларусь].
- 20 цікавых фактаў пра Беларусь, [online] <https://yesbelarus.com/by/about-belarus/20-interesting-facts-about-belarus/> [доступ 11.09.2022] [20 цікавых фактаў пра Беларусь].
- Барадулін Р., 2001, *Босая зорка. Паэзія*, Мінск, [online] <https://www.rulit.me/books/bosaya-zorka-read-423647-16.html> [доступ 12.09.2022] [Baradulin R., 2001, *Bosaâ zorka. Paëziâ*, Minsk].
- Барысенка В., 2018, *Песня як тэкст для аўдыявання на занятках па беларускай мове як замежнай*, “Беларуская мова як замежная”, No 2, с. 37-43 [Barysenka V., 2018, *Pesnâ âk tÛkst dlâ aũdyâvannâ na zanâtkah pa belaruskaj move âk zamežnaj*, “Belaruskaâ mova âk zamežnaâ”, No 2, s. 37-43].
- Басавя Г., Іўчанкаў В., Сінькова Л., 2002, *Святло слова: Дапам. па лінгвакультуралогіі для студэнтаў філал. спецыяльнасцей*, Мінск [Basava G., Iũčankaũ V., Sin'kova L., 2002, *Svâtlo slova: Dapam. pa lingvakul'turalogii dlâ studÛntaũ filal. specyâl'nascej*, Minsk].
- Важнік С., Савіцкая І., 2003, *Культура і гісторыя беларусаў: Тэксты і заданні: Вучэб. дапам. па практыцы*

- беларускага маўлення для замежных студэнтаў, Мінск [Važnik S., Savickaâ Ī., 2003, Kul'tura i gistoryâ belarusai: Tèksty i zadanni: Vučèb. dapam. pa praktycy belaruskaga maŭlennâ dlâ zamežnyh studèntaŭ, Minsk].
- Валочка Г., 2020, *Компаненты сістэмы навучання беларускай мове як замежнай*, “Беларуская мова як замежная”, No 4, с. 5-12 [Valočka G., 2020, Kampanenty sistèmy navučannâ belaruskaj move âk zamežnaj, “Belaruskaâ mova âk zamežnaâ”, No 4, s. 5-12].
- Лукашанец А., 2014, *Беларуская мова ў XXI стагоддзі: развіццё сістэмы і праблемы функцыянавання*, Мінск [Lukašanec A., 2014, Belarускаâ mova ŭ XXI stagoddzi: razvicscè sistèmy i prablemy funkcyânavannâ, Minsk].
- Ляшук В.М., 1995, *Адзінства мова – культура ў моўным навучанні*, [у:] С.А. Яцкевіч (рэд.), *Нацыянальная адукацыя: гісторыя, сучаснасць, перспектывы (Тэматычны зборнік матэрыялаў Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі)*, Зборнік 2, Брэст, с. 70-71 [Lâšuk V.M., Adzinstva mova – kul'tura ŭ moŭnym navučanni, [u:] S.A. Âckevič (rèd.), Nacyânal'naâ adukacyâ: gistoryâ, sučasnasc', perspektivy (Tèmatyčny zbornik matèryalaŭ Mižnarodnaj navukova-praktyčnaj kanferèncyi), Zbornik 2, Brèst, s. 70-71].
- Ляшук В.М., 1997, *І прарастаюць словы: Дапаможнік для педагогаў дзіцячых дашкольных устаноў*, Мінск [Lâšuk V.M., 1997, Ī prarastaŭc' slovy: Dapamožnik dlâ pedagogaŭ dzicâčyh daškol'nyh ustanou, Minsk].
- Ляшук В.М., 1998а, *Актуалізацыя праблемы навучання беларускай мове ў замежжы*, [у:] Л.І. Сямешка, М.Р. Прыгодзіч (адк. рэд.), *Беларуская мова ў другой палове XX стагоддзя. Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі (Мінск, 22 – 24 кастрычніка 1997 г.)*, Мінск, с. 308-311 [Lâšuk V.M., 1998a, Aktualizacyâ prablemy navučannâ belaruskaj move ŭ zamežžy, [u:] L.Ī. Sâmeška, M.R. Prygodzič (adk. rèd.), Belarускаâ mova ŭ drugoj palove XX stagoddzâ. Matèryaly Mižnarodnaj navukovaj kanferèncyi (Minsk, 22 – 24 kastryčnika 1997 g.), Minsk, s. 308-311].
- Ляшук В.М., 1998б, *Казка як навучальны тэкст*, [у:] Л.А. Мурына, Ф.М. Літвінка (рэд.), *Тэорыя і практыка навучання мовам, літаратурам і рыторыцы ў сярэдняй і вышэйшай школе: Матэрыялы міжнароднай навукова-тэарэтычнай канферэнцыі (Мінск, 15 – 17 снежня 1997 г.)*, Частка I, Мінск, с. 40-42 [Lâšuk V.M., 1998b, Kazka âk navučal'ny tèkst, [u:] L.A. Muryna, F.M. Litvinka (rèd), Tèoryâ i praktyka navučannâ movam, litaraturam i rytorycy ŭ sârèdnâj i vyšèjšaj škole: Matèryaly mižnarodnaj navukova-tèarètyčnaj kanferèncyi (Minsk, 15 – 17 snežnâ 1997 g.), Častka Ī, Minsk, s. 40-42].
- Ляшук В.М., 1998в, *Сытытак па беларускай мове: Для 3-га кл. шк. з бел. мовай навучання*, Мінск. [Lâšuk V.M., 1998v, Sšytak pa belaruskaj move: Dlâ 3-ga kl. šk. z bel. movaj navučannâ, Minsk].
- Ляшук В.М., 1998г, *Чарадзейства слоў “Полымя”*, No 1, с. 263-277 [Lâšuk V.M., 1998, Čaradzejstva sloŭ “Polymâ”, No 1, s. 263-277].
- Ляшук В.М., 1999, *Выкладанне беларускай мовы як замежнай: да новых метадаў – праз натуралізацыю*, [у:] Н.В. Баранова (отв. ред.), *Обучение взрослых иностранным языкам – традиции и перспективы: Материалы I Междунар. науч.-практич. конф., Минск, 20-21 мая 1999 г.*, Минск, с. 62-65 [Lâšuk V.M., 1999, Vykladanne belaruskaj movy âk zamežnaj: da novyh metodaŭ – праз naturalizacyû, [u:] N.V. Baranova (otv. red.), Obučenie vzroslyh inostrannym âzykam – tradicii i perspektivy: Materialy I Meždunar. nauč.-praktič. konf., Minsk, 20-21 maâ 1999 g., Minsk, s. 62-65].
- Ляшук В.М., 2004, *Беларуская мова ў кантэксце культуры* [у:] Васюковіч Л. і інш., *Беларуская мова: падручнік для 11 кл. агульнаадукац. шк. (базавы і павышаны ўзроўні)*, Мінск, с. 4-31 [Lâšuk V.M., 2004, Belarускаâ mova ŭ kantèksce kul'tury, [u:] Vasûkovič L. i inš., Belarускаâ mova: padručnik dlâ 11 kl. agul'naadukac. šk. (bazavy i pavušany ŭzroŭni), Minsk, s. 4-31].
- Ляшук В.М., 2009а, *Беларуская мова ў Славакіі*, “Роднае слова”, No 2, с. 67-70 [Lâšuk V.M., 2009a, Belarускаâ mova ŭ Slavakii, “Rodnae slova”, No 2, s. 67-70].
- Ляшук В.М., 2009б, *Обучение словаков русскому и белорусскому языку: динамика методических приемов* [Lâšuk V.M., 2009b, Obučenie slovakov russkomu i belorusskomu âzyku: dinamika metodičeskih priemov], [w:] J. Sipko, E. Guzi, N. Mertová (red.), *Hľadanie ekvivalentnosti IV*, Prešov, s. 157-174.
- Ляшук В.М., 2009в, *Фольклорный элемент в художественной литературе: белорусский, русский*

Камплементарнае выкладанне беларускай мовы ў навучанні...

- и словацкий векторы [Lášuk V.M., 2009v, Fol'klornyj èlement v hudožestvennoj literature: belorusskij, russkij i slovackij vektory], [w:] M. Kováčová (red), *Literatúra v kontexte slovanskej kultúry 20. storočia. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie dňa 16. októbra 2009 v Banskej Bystrici*, Banská Bystrica, s. 37-42.
- Ляшук В., 2012а, *Комплементарность в преподавании русского языка и литературы (культуры) словацким студентам* [Lášuk V., 2012а, Komplementarnost' v prepodavanii russkogo ázyka i literatury (kul'tury) slovackim studentam], "Studia Russico-Slovaca", č. 1/2012, s. 87-101.
- Ляшук В.М., 2012б, *Развіццё лексічных сродкаў беларускай паэзіі*, Мінск [Lášuk V.M., 2012b, Razviščë leksičnych srodkaŭ belaruskaj paëziì, Minsk].
- Ляшук В.М., 2016, *Беларускія казкі і іх мова ў славістычным кантэксце*, [y:] А. І. Лакотка (рэд.), *Першы міжнародны навуковы кангрэс беларускай культуры: зборнік матэрыялаў (Мінск, Беларусь, 5 – 6 мая 2016 г.)*, Мінск, с. 670-673 [Lášuk V.M., 2016, Belaruskiâ kazki i ih mova ŭ slavistyčnym kantëksce, [u:] A. Ī. Lakotka (rèd.), *Peršy mižnarodny navukovy kangrès belaruskaj kul'tury: zbornik matèryâlaŭ (Minsk, Belarus', 5-6 maâ 2016 g.)*, Minsk, s. 670-673].
- Ляшук В.М., Сямешка Л.І., 1999а, *Знаёмства. Сям'я. Прафесія. Беларускія імёны*, [y:] Л. Сямешка (рэд.), *Гаворым па-беларуску*, Мінск, с. 25-49 [Lášuk V.M., Sâmeška L.Ī., 1999а, Znaëmstva. Sâm'â. Prafesiâ. Belaruskiâ imëny, [u:] L. Sâmeška (rèd.), *Gavorym pa-belarusku*, Minsk, s. 25-49].
- Ляшук В.М., Сямешка Л.І., 1999б, *Мастацтва*, [y:] Л. Сямешка (рэд.), *Гаворым па-беларуску*, Мінск, с. 174-200 [Lášuk V.M., Sâmeška L.Ī., 1999b, Mastactva, [u:] L. Sâmeška (rèd.), *Gavorym pa-belarusku*, Minsk, s. 174-200].
- Насовіч Я.Ф., 1993, *Выкладанне ведаў па рускай мове пры навучанні палякаў беларускай мове*, [y:] А. Маль-
- дзіс, Г. Сагановіч, Г. Цыхун (рэд.), *Беларусіка: Albaruthenica: Кн. I*, Мінск, с. 131-134 [Nasovič Ā.F., 1993, *Vykladanne vedaŭ pa ruskaj move pry navyčanni palâkaŭ belaruskaj move*, [u:] A. Mal'dzis, G. Saganovič, G. Cyhun (rèd.), *Belarusika: Albaruthenica: Кн. I*, Minsk, s. 131-134].
- Раманцэвіч В., 1993, *Пачаткі роднае мовы: дапаможнік для ўсіх*, Мінск [Ramancëvič V., 1993, *Pačatki rodnae movy: dapamožnik dlâ ŭsich*, Minsk].
- Яфімава М.Б., Ляшук В.М., 1996, *Беларуская дзіцячая літаратура: Хрэстаматыя*, Мінск [Āfimava M.B, Lášuk V. M., 1996, *Belaruskaâ dzicâčââ litaratura: Hrëstamatyâ*, Minsk].
- Getka J., Grzybowski J. (red.), 2021, *Tożsamość białoruska: doświadczenia przeszłości i wyzwania teraźniejszości. W 30. rocznicę uzyskania przez Białoruś niepodległości*, Warszawa.
- Kaleta R., 2018, *Błądologia w glottodydaktyce białoruskiej*, Warszawa.
- Kaleta R., 2021, *Popularna gramatyka białoruska dla obcokrajowców*, Warszawa.
- Kaleta R. (red.), 2017, *Białoruś w dyskursie naukowym: lingwistyka, socjologia, politologia*, Warszawa.
- Kaleta R., 2017, *O niektórych tendencjach w funkcjonowaniu współczesnej białoruszczyzny*, [w:] Kaleta R. (red.), *Białoruś w dyskursie naukowym: lingwistyka, socjologia, politologia*, Warszawa, s. 389-408.
- Kiklewicz A., 2007, *Aspekty teorii względności lingwistycznej*, Olsztyn.
- Ēašuková [Ляшук] V., 2009, *Folklórny vektor v kodifikácii bieloruského a slovenského jazyka*, Prešov.
- Slivková I., 2021, *Spisovný jazyk ako aspekt kultúrnej identity: (slovensko-bieloruský kontext na základe prác S. Cambela a J. F. Karského)*, Prešov.